Πολιτική Οικονομία του Καπιταλισμού

Μορφωτικό Γραφείο Κ.Σ. ΕΔΟΝ
Εφημερίδα "ΝΕΟΛΑΙΑ"

Πολιτική Οικονομία (Μέρος 1ο)

>> Εισαγωγή >> Βασικές Έννοιες

Η εμβάνθυνση της παγκόσμιας καπιταλιστικής κρίσης, επαληθεύει συνεχώς την οικονομική θεωρία των κλασσικών του Μαρξισμού. Μια θεωρία η οποία αναπτύχθηκε πρίν από 150 χρόνια στα κείμενα των Μάρξ και Έγκελς και επιστεγάστηκε μεταγενέστερα από τον Λένιν με την ανάλυση για τον Ιμπεριαλισμό. Έκτοτε, η μαρξιστική πολιτική οικονομία, αποτελεί ένα σπουδαίο θεωρητικό και πρακτικό εργαλείο στα χέρια της εργατικής τάξης.

Ως συστατικό στοιχείο του Μαρξισμού, προσπέρασε την μονοδιάστατη προσέγγιση της αστικής ιδεολογίας που ήθελε την κοινωνική εξέλιξη να είναι αποτέλεσμα τυχαίων και ασύνδετων γεγονότων και συνέβαλε στην κατανόηση των νόμων που διέπουν την κοινωνική εξέλιξη σε κάθε βαθμίδα. Με την οικομομική θεωρία, αποκάλυψε τους οικονομικούς νόμους που χαρακτηρίζουν την κάθε κοινωνία αλλά και τους παράγοντες που οδηγούν αφενός στην ανάπτυξη και αφετέρου στην αντικατάσταση της από μια κοινωνία ποιοτικά ανώτερη.

Το αντικείμενο της Πολιτικής Οικονομίας

Όπως και η φύση, έτσι και η ανθρώπινη κοινωνία, διέπεται από αντικειμενικούς νόμους που υπάρχουν και δρουν πέραν από την θέληση των ανθρώπων. Η ανακάλυψη και εξήγηση των νόμων αυτών, αποτελεί το αντικείμενο της κάθε φυσικής και κοινωνικής επιστήμης. Όπως οι φυσικές επιστήμες πραγματέυονται τους νόμους που συνθέτουν τα διάφορα φυσικά φαινόμενα, έτσι και οι κοινωνικές επιστήμες πραγματεύονται τους αντικειμενικούς νόμους που χαρακτηρίζουν την κοινωνική ζωή και την συνοδεύουν σε κάθε στάδιο εξέλιξης της.

Έτσι και η πολιτική οικονομία, αποτελεί την κοινωνική επιστήμη, που διερευνά του οικονομικούς νόμους που δρούν στην κοινωνική ζωή. Οι οικονομικοί νόμοι, έχουν κοινό σημείο με τους φυσικούς νόμους στο ότι δρούν αντικειμενικά και ανεξάρτητα από την θέληση των ανθρώπων. Αυτό όμως που τους διαφοροποιεί είναι το γεγονός οτι οι οικονομικοί νόμοι δρουν μόνο μέσα από την δράση των ανθρώπων.

Στη δική της επιστημονική σφαίρα, μελετά τους νόμους που διέπουν την παραγωγή και διανομή υλικών αγαθών σε κάθε κοινωνική βαθμίδα. Όπως σημειώνει και ο Έγκελς, «Η πολιτική οικονομία ασχολείται με τις προυποθέσεις και τους τρόπους με τους οποίους οι διάφορες ανθρώπινες κοινωνίες παράγουν, ανταλλάσουν και διανέμουν κάθε φορά τα προϊόντα. Η πολιτική οικονομία, στην πιο γενική της θεώρηση, είναι η επιστήμη των νόμων που διέπουν την παραγωγή και ανταλλαγή των υλικών αγαθών στις ανθρώπινες κοινωνίες».

Πρόκειται δηλαδή για την μελέτη του τρόπου που πραγματοποιείται η παραγωγή σε κάθε κοινωνία. Τι είναι όμως η παραγωγή;

Παραγωγή - Βάση της κοινωνικής ζωής

Παραγωγή, είναι η προσπάθεια εξασφάλισης των απαραίτητων υλικών αγαθών που εξασφαλίζουν τη συντήρηση και την αναπαραγωγή του ανθρώπου (τροφή, ρουχισμός, στέγη κ.ο.κ.). Η παραγωγή από την πρωτόγονη κοινωνία μέχρι σήμερα διαφέρει πολύ, αλλά τα κύρια στοιχεία της παραγωγής παραμένουν αναλλοίωτα. Μπορεί το παραγωγικό περιβάλλον να αλλάζει αλλά πάντα θα απατούνται **τρία βασικά στοιχεία** για να υπάρχει παραγωγικό αποτέλεσμα. Αυτά τα στοιχεία είναι, η ανθρώπινη εργασία, τα μέσα εργασίας και τα αντικείμενα εργασίας.

Σην πρωτόγονη κοινωνία, για να υπάρξει παραγωγή ήταν απαραίτητη η εργασία του πρωτόγονου ανθρώπου (εργασια), η χρησιμοποίηση πρωτόγονων εργαλείων (μέσα εργασίας) και η αξιοποίηση της γής (αντικείμενα εργασίας). Στην καπιταλιστική κοινωνία για την παραγωγή απαιτείται η δραστηριότητα του σύγχρονου ανθρώπου (εργασία), η χρησιμοποίηση μηχανών και εργοστασίων (μέσα παραγωγής) και η αξιοποίηση πρώτων υλών όπως το σιτάρι και το κάρβουνο (αντικείμενα εργασίας). Ο ίδιος συνδυασμός, ήταν απαραίτητος όλους τους κοινωνικούς σχηματισμούς (τρόπους παραγωγής) αφού χωρίς τον συνδυασμό των τριών αυτών στοιχείων, δεν μπορεί να υπάρξει υλική παραγωγή.

Στοιχεία παραγωγής

Εργασία: Με τον όρο εργασία, εννοούμε τη σκόπιμη δρστηριότητα που πραγματοποιεί ο άνθρωπος για την ικανοποίηση των αναγκών του. Σε αυτή την προσπάθεια, ο άνθρωπος, επενεργεί στην φύση προσαρμόζοντας τα αντικείμενα της φύσης στις δικές του ανάγκες. Χωρίς την εργασία, δεν μπορεί να υπάρξει μετατροπή των αντικειμένων της φύσης σε υλικά αγαθά. Πρόκειται δηλαδή για μια συνειδητή προσπάθεια που καταβάλλει ο άνθρωπος όχι απλά για να συνεχίζει να υπάρχει αλλά και για να βελτιώνει το περιβάλλον μέσα στο οποίο υπάρχει. Συνεπώς η εργασία (με αυτή την έννοια) δεν αποτελεί μόνο το μέσο για την επιβίωση του ανθρώπου αλλά τον καθοριστικό όρο ύπαρξης του.
Το γεγονός βέβαια οτι άλλαξε η μορφή της δεν διαφοροποιεί την ουσία. Η εργασία δεν πρέπει να συγχέεται και να ταυτίζεται με την έννοια της δουλειάς.

Αντικείμενα Εργασίας: Αντικείμενα εργασίας, είναι όλα τα πράγματα πάνω στα οποία επενεργεί η ανθρώπινη εργασία, αντικείμενα που με την βοήθεια των μέσων εργασίας μπορούν να κατεργαστούν και να μετατραπούν σε υλικά αγαθά (π.χ. ξύλα, κάρβουνο, ορυκτά, πετραίλειο, φυσικό αέριο κ.ο.κ). Το γενικό αντικείμενο εργασίας, είναι η γή με το πλούσιο υπέδαφος και τα νερά της.

Μέσα εργασίας: Πρόκειται για τα μέσα που με την βοήθεια τους, ο άνθρωπος παράγει τα υλικά αγαθά που χρειάζεται. Είναι δηλαδή τα μέσα που χρησιμοποιούνται από τον άνθρωπο όταν επενεργει επί των αντικειμένων εργασίας, μετατρέποντας τα σε υλικά αγαθά. Μέσα εργασίας είναι οι μηχανές, τα κτήρια, τα εργαλεία, οι αποθήκες, τα αυτοκίνητα κ.ο.κ. Στην εξελιχτηκή πορεία της ανθρωπότητας, τα μέσα εργασίας σημείωσαν αλματώδη ανάπτυξη και από το τόξο και το άροτρο, φτάσαμε στου σύγχρονους μηχανισμούς και την αυτοματοποίηση.

Μέσα Παραγωγής

Τα μέσα εργασίας και τα αντικείμενα εργασίας ονομάζονται μαζί μέσα παραγωγής. Τα μέσα παραγωγής αποτελεούν προιόν παλαιότερης ανθρώπινης εργασίας, αποτελούν μια νεκρή μάζα αντικειμένων (νεκρή εργασία - αντικειμενοποιημένη εργασία) η οποία δεν είναι ικανή από μόνη της να παράγει. Προυπόθεση για την επίτευξη παραγωγής, αποτελεί ο συνδυσμός της νεκρής με την ζωντανή εργασία, δηλαδή η συμμετοχή του ίδιου του αθρώπου που είναι η μοναδική πηγή ζωντανής εργασίας.

Τρόποι Παραγωγής

Η ανθρωπότητα, στην κοινωνικής της εξέλιξη, γνώρισε τέσσερις βασικούς τρόπους παραγωγής (κοινωνικοοικονομικοί σχηματισμοί). Αυτοί ήταν ο πρωτόγονος, η δουλεία, η φεουδαρχία και ο καπιταλισμός. Ο κάθε τρόπος παραγωγής, διέφερε ως προς το επίπεδο των παραγωγικών δυνάμεων και των σχέσεων παραγωγής. Τί είναι όμως οι παραγωγικές δυνάμεις και οι σχέσεις παραγωγής;

Παραγωγικές Δυνάμεις & Παραγωγικές Σχέσεις

Οι **παραγωγικές δυνάμεις,** αποτελούν το σύνολο των ανθρώπινων και υλικών παραγόντων που επηρεάζουν τη διαδικασία παραγωγής. Ανάλογα με το στάδιο ιστορικής εξέλιξης βρίσκεται και το επίπεδο το παραγωγικών δυνάμεων. Η συσσώρευση εκφράζουν τη σχέση του ανθρώπου με την φύση στην προσπάθεια γνώσης και η εφαρμογη της στην πράξη οδηγεί βήμα με βήμα σε μια διαρκή διαδικασία ανόδου των παραγωγικών δυνάμεων. Στην πρωτόγονη κοινωνία, ο άνθρωπος με τήν αξίνα, έκοβε ξύλα για να τα κάψει και θερμανθεί. Σήμερα, με την βοήθεια των σύγχρονων μηχανών παράγει θερμάνσεις που καλύπτουν τις ανάγκες του. Άρα, παρατηρούμε μια επαναστατική βελτίωση στις παραγωγικές δυνάμεις, κάτι που αντικατοπρίζεται στο βαθμό επικυριαρχίας του ανθρώπου πάνω στην φύση.

Σε κάθε στάδιο εξέλιξης των παραγωγικών δυνάμεων, αντιστοιχούν καθορισμένες **σχέσεις παραγωγής**. Οι σχέσεις παραγωγής, αφορούν τις σχέσεις που δημιουργούνται ανάμεσα στους ανθρώπους σε κάθε τρόπο παραγωγής και είναι αυτές που καθορίζουν την κοινωνική διάρθρωση της κοινωνίας, δηλαδή τον χαρακτήρα, τους τρόπους ανταλαγγής και την διανομή της υλικής παραγωγής σε κάθε δοσμένο κοινωνικό σύστημα. Καθόλου τυχαία, ο Μαρξ στον πρόλογο της εισαγωγής στην «Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας», έγραφε οτι «η οικονομική δομή της κοινωνίας» σχηματίζει την «πραγματική βάση» πάνω στην οποία «υψώνεται ένα κοινωνικό και νομικό εποικοδόμημα».

Οι σχέσεις παραγωγής εκφράζουν σχέσεις ιδιοκτησία επί των μέσων παραγωγής. Αν για παράδειγμα σε μια κοινωνία, η γή είναι ιδιοκτησία των γιαοκτημόνων και για την καλλιέργεια χρησιμοποιούνται δουλοπάροικοι, τότε το κοινωνικό σύστημα είναι το φεουδαρχικό. Αν τώρα τα εργοστάσια και οι μηχανες που δουλεύουν με την εργασία των εργατών είναι ιδιοκτησία του κεφαλαιοκράτη, τότε το κοινονικο σύστημα είναι ο καπιταλισμός. Από την άλλη βέβαια, υπάρχει και η άλλη μορφή των σχέσεων παραγωγής που χαρακτηρίζει τον σοσιαλισμό όπου τα μέσα παραγωγής ανήκοιυν σε όλη την κοινωνία.

Πολιτική Οικονομία (Μέρος 2ο)

>>Προ-καπιταλιστικοί τρόποι παραγωγής

Στο εισαγωγικό μέρος της Πολιτικής Οικονομίας του Καπιταλισμού («Νεολαία» Τεύχος Μαΐου 2013), είδαμε μεταξύ άλλων πως η παραγωγή είναι η βάση του κάθε κοινωνικοοικονομικού σχηματισμού. Σε κάθε τρόπο παραγωγής, αντιστοιχεί ένα συγκεκριμένο επίπεδο παραγωγικών δυνάμεων και σχέσεων παραγωγής. Ποιοι όμως ήταν οι διάφοροι τρόποι παραγωγής που γνώρισε η ανθρωπότητα, τα χαρακτηριστικά και η κοινωνική διάρθρωση της κοινωνίας; Πώς μεταβαίνουμε από το ένα σύστημα στο άλλο;

Σ' αυτό το μέρος θα επιχειρήσουμε να απαντήσουμε στα ποιο πάνω ερωτήματα μέσα από την ανάλυση των προ-καπιταλιστικών τρόπων παραγωγής (πρωτόγονο - κοινοτικό σύστημα, δουλοκτητικό, φεουδαρχικό).

Πρωτόγονο - κοινοτικό σύστημα

Το πρωτόγονο - κοινοτικό σύστημα ήταν το πρώτο και πιο μακροχρόνιο σύστημα στη ιστορία της ανθρωπότητας το οποίο αρχίζει από την παλαιολιθική εποχή. Πρόκειται για την κοινωνία, κατά την οποία ο άνθρωπος ξεχωρίζει από τα ζώα. Η γένεση της ανθρώπινης κοινωνίας χαρακτηρίζεται από την παρέμβαση επί της φύσης μέσα από την εργασία της σε αντίθεση με τους ανθρωπόμορφους πιθήκους που ενστικτωδώς προσαρμόζονται παθητικά στην φύση. Στις πρωτόγονες ομάδες και μετέπειτα στις φυλές, αξιοποιούνται τα εργαλεία (μέσα εργασίας) ως μέσο παρέμβασης του πρωτόγονου ανθρώπου επί της φύσης (αντικείμενα εργασίας), για να εξασφαλίζεται η επιβίωση και αναπαραγωγή του ανθρώπου. Το πέρασμα από τις πέτρες και τις αξίνες στα βέλη και τα μαχαίρια, καθώς και η μεταστροφή από το κυνήγι στην κατεργασία πέτρας και χαλκού, σηματοδοτεί την συνεχή ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων.

Χαρακτηριστικό του πρωτόγονου τρόπου παραγωγής, ήταν η συνεργασία, η ομαδική εργασία και η ανυπαρξία ατομικής ιδιοκτησίας επί των μέσων παραγωγής. Οι άνθρωποι παράγουν και μοιράζονται μόνο για την επιβίωση και την αναπαραγωγή τους. Δεν παράγουν πρόσθετο προϊόν, δηλαδή προϊόν περισσότερο από αυτά που χρειάζονται για την κάλυψη των αναγκών τους.

... από την συνεργασία στον ταξικό διαχωρισμό της κοινωνίας

Στη διάρκεια των χρόνων, οι παραγωγικές δυνάμεις εξελίχθηκαν, η κατανομή εργασίας, η εξειδίκευση βελτιώθηκε και έτσι μέρος της παραγωγής περισσεύει. Εμφανίζεται η ανταλλαγή (πχ μια φυλή ανταλλάσει κτηνοτροφικά προϊόντα με μια άλλη που παράγει γεωργικά προϊόντα) και το εμπόριο. Το πρόσθετο προϊόν, που δημιουργείται από την πρόσθετη εργασία, ιδιοποιείται από τους ισχυρούς, τους γέροντες και τους πατριάρχες της κάθε φυλής και επικρατούν συνθήκες ανισότητας ανάμεσα στα μέλη της κοινότητας.

Εμφανίζεται ο θεσμός της οικογένειας ενώ παράλληλα εμφανίζεται η ατομική ιδιοκτησία. Οικογένειες αποκτούν ατομική ιδιοκτησία σε εργαλεία, ζώα, κομμάτια γης (μέσα παραγωγής). Έτσι δημιουργούνται οι πλούσιες οικογένειες που ιδιοποιούνται το μεγάλο μερίδιο της παραγωγής καταφέρνοντας να πλουτίσουν σε βάρος των φτωχών οικογενειών μέσα από την εκμετάλλευση της εργασίας τους. **Η εξέλιξη των παραγωγικών δυνάμεων ανακόπηκε από τις παραγωγικές σχέσεις και την πλέον ταξική διάρθρωση της κοινωνίας και έτσι σταδιακά επέρχεται αλλαγή στον κοινωνικοοικονομικό σύστημα.**

Δουλοκτητικό σύστημα

Η δουλοποίηση των αιχμαλώτων, των σκλάβων και των φτωχών σηματοδοτεί την έναρξη του δουλοκτητικού συστήματος. Η μεγάλη πατριαρχική οικογένεια στο ξεκίνημα και οι βασιλιάδες στην συνέχεια, χρησιμοποιούσαν την εργασία των δούλων για να παράγουν ολοένα και περισσότερο πλούτο. Τόσο οι δούλοι όσοι και τα μέσα παραγωγής, άνηκαν στην εκμεταλλευτική τάξη η οποία αγόραζε, πουλούσε και σκότωνε τους δούλους. Χαρακτηριστικά, στην αρχαία Ρώμη, ονόμαζαν τους δούλους ως εργαλεία χωρίς λαλιά. Έτσι η εργασία του δούλου, αποτέλεσε για μεγάλο χρονικό διάστημα την βάση ύπαρξης της κοινωνίας. Στα χρόνια της δουλοκτησίας υψώθηκαν οι πυραμίδες της Αιγύπτου, το Κολοσσιαίο της Ρώμης, η Ακρόπολη της αρχαίας Ελλάδα, παλάτια και άλλα μεγάλα έργα.

Τότε ήταν που εμφανίστηκαν και οι πόλεμοι για τη απόσπαση περισσότερης εργασίας (δούλων) και μέσων παραγωγής. Στην εποχή αυτή, ήταν αναγκαία η ύπαρξη ενός οργάνου της άρχουσας τάξης που να οργανώνει και να ελέγχει τη κυριαρχία της πάνω στους εκμεταλλευόμενους, διατηρώντας τις υφιστάμενες σχέσεις παραγωγής καθώς επίσης και να οργανώνει πολέμους για τους λόγους που προαναφέραμε. Έτσι εμφανίζεται το κράτος και γενικά οι πόλεις – κράτη που στην συνέχεια μετεξελίσσονται σε μεγάλες αυτοκρατορίες όπου επικρατεί η άρχουσα τάξη. (πχ. Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία).

ο μαρασμός του δουλοκτητικού συστήματος

Παρόλα αυτά, το δουλοκτητικό σύστημα με τις υφιστάμενες σχέσεις παραγωγής, στάθηκε εμπόδιο στην παραπέρα ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων. Την στιγμή που αναπτύσσεται η εμπορευματική παραγωγή (παραγωγή που στοχεύει στην ανταλλαγή) στις πόλεις, οι αφέντες και οι κυρίαρχοι έμεναν στάσιμοι στην φυσική παραγωγή (παραγωγή που στοχεύει στην άμεση κατανάλωση). Το δουλοκτητικό κράτος, κατέστρεψε την ανθρώπινη εργατική δύναμη - το κύριο παραγωγικό ων - αφού ο δούλος αντιμετωπιζόταν ως εργαλείο και σταδιακά δεν είχε στοιχειώδη ενδιαφέρον για να παράγει. Έτσι, η πρόοδος της παραγωγικών δυνάμεων ανακόπτεται, η εργασία τσακίστηκε και το εμπόριο μαράθηκε. Όλα αυτά σε συνδυασμό με τις μεγάλες εξεγέρσεις των δούλων, έφεραν τέλος στην δουλοκτησία, παρόλο που το δουλεμπόριο συνεχίστηκε και στην περίοδο του καπιταλισμού κατά τον 17ο και 18ο αιώνα.

Φεουδαρχία

Η φεουδαρχία εμφανίζεται επί των ερειπίων του δουλοκτητικού συστήματος. Η γη (φέουδα), που παραμένει το κύριο μέσο παραγωγής, και τα μέσα εργασίας ανήκουν στους φεουδάρχες και παραχωρούνται έναντι φόρου στους αγρότες οι οποίοι τα καλλιεργούν. Στην φεουδαρχία, η άρχουσα τάξη οργανώθηκε πολύ καλά για να μπορέσει να επιβάλει την κυριαρχία της στις νέες σχέσεις παραγωγής έχοντας ισχυρή εξουσία με νομοθεσίες, δικαστήρια, οργανωμένους στρατούς, με ένα ισχυρό βασιλιά, τσάρο, σουλτάνο κ.ο.κ.

Αρχικά, οι αγρότες εξαναγκάζονται να δίνουν φόρο στους φεουδάρχες για να έχουν το δικαίωμα να καλλιεργούν τη γη και να λαμβάνουν ένα πολύ μικρό μέρος των προϊόντων που παράγουν. Το μεγάλο μερίδιο της παραγωγής καρπούται ο αφέντης για δική του κατανάλωση (φυσική παραγωγή) και ένα άλλο πιο μικρό πάει στην ανταλλαγή - αγορά (εμπορευματική παραγωγή). Όσο αναπτύσσεται το εμπόριο, άλλο τόσο εντείνεται η εκμετάλλευση των αγροτών από τους φεουδάρχες για την αύξηση των κερδών τους. Η απληστία των φεουδαρχών οδήγησε σε ένα άλλο στάδιο εκμετάλλευσης των αγροτών, τη δουλοπαροικία. Οι αγρότες εκτός από το φόρο υποτέλειας αναγκάζονται να δίνουν περισσότερους φόρους για να μπορούν οι φεουδάρχες να εμπορεύονται με άλλες μακρινές χώρες. Σταδιακά από τη δίψα για περισσότερο χρήμα σφετερίζονται τα χωράφια των αγροτών και εφαρμόζουν το σύστημα της αγγαρείας, δηλαδή τις περισσότερες μέρες τις εβδομάδας οι αγρότες να δουλεύουν αναγκαστικά στους φεουδάρχες για να ξοφλήσουν τις υποχρεώσεις τους προς αυτούς είτε σε είδος (προϊόντα) είτε σε χρήμα. Παρά το γεγονός, ότι η φεουδαρχία ήταν φαινομενικά ένα πιο ελεύθερο σύστημα, εντούτοις οι συνθήκες των δουλοπάροικων αγροτών, πολύ λίγο διέφεραν από εκείνες των δούλων.

Οι μέθοδοι εργασίας και τα αντικείμενα εργασίας βελτιώνονται σταδιακά και από τις αξίνες και ξύλινα άροτρα, εμφανίζονται οι σβάρνες και τα σιδερένια άροτρα. Η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων δημιουργεί υπερπροϊόν (γαιοπρόσοδος) το οποίο εκμεταλλεύεται ο φεουδάρχης και το διοχετεύει στην εμπορευματική παραγωγή η οποία με την ανάπτυξη της, απορροφά όλο και περισσότερο κόσμο από την ύπαιθρο. Η γεωργία αρχικά χάνει τον φυσικό της χαρακτήρα και μετατρέπεται σε εμπορευματική παραγωγή. Με την εξέλιξη αυτή, αναπτύσσεται η πόλη σε βάρος της υπαίθρου και έτσι σταδιακά εγκαταλείπεται η γεωργία.

Στην φεουδαρχία, αναπτύχθηκε η τεχνική της παραγωγής, αλλά οι παραγωγικές δυνάμεις δεν μπόρεσαν να αναπτυχθούν περαιτέρω αφού η πλειοψηφία των αγροτών, παρέμεινε «δεμένη» στην γη. Η ταξική πάλη των καταπιεζόμενων μαζών με τους συνεχείς αγροτικούς πολέμους, άνοιξε τον δρόμο για την κατάρρευση της φεουδαρχίας, κάτι που εκμεταλλεύτηκαν οι ανερχόμενοι αστοί.

Βασικές Διαπιστώσεις:

-Με την εμφάνιση της ατομικής ιδιοκτησίας επί των μέσων παραγωγής, εμφανίζεται η εκμετάλλευση.

-Άμεσοι παραγωγοί, είναι οι εργαζόμενοι (δούλοι, δουλοπάροικοι) οι οποίοι υφίστανται εκμετάλλευση από αυτούς που ιδιοποιούνται την εργασία τους (αφέντες, βασιλείς, φεουδάρχες).

-Η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, σε κάποιο στάδιο έρχεται σε αντίθεση με τις υφιστάμενες παραγωγικές σχέσεις οι οποίες εμποδίζουν την παραπέρα εξέλιξη και πρόοδο της κοινωνίας. Έτσι σηματοδοτείται η μετάβαση από ένα κοινωνικοοικονομικό σύστημα στο άλλο. Από το παλιό στο καινούριο. Από το κατώτερο στο ανώτερο.

-Αναπόσπαστο στοιχείο σε κάθε κοινωνία αλλά και στην μετάβαση από το ένα σύστημα στο άλλο, είναι η ταξική πάλη ανάμεσα στις δύο βασικές τάξεις, τους εκμεταλλευτές και τους εκμεταλλευόμενους.

Πολιτική Οικονομία (Μέρος 3ο)

>> Η καπιταλιστική εμπορευματική παραγωγή

Όπως σημειώνεται στο προηγούμενο μέρος (Πολιτική Οικονομία του Καπιταλισμού - Μέρος 2ο, «Νεολαία» Τεύχος Ιουνίου 2013), οι αστοί αποτελούν την ανερχόμενη τάξη , η οποία εκμεταλλευόμενη τον αγώνα των δουλοπάροικων, συμβάλλει στην κατάρρευση τη φεουδαρχίας και την εμφάνιση του καπιταλισμού. Πώς όμως λειτουργεί ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής;

Εμπορευματική παραγωγή

Με την εμφάνιση και την ανάπτυξη του καπιταλισμού, οι μικροί παραγωγοί πωλούν όλο και μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής τους ενώ οι καπιταλιστικές επιχειρήσεις παράγουν αποκλειστικά για την αγορά. **Αυτό που κυριαρχεί, είναι η εμπορευματική παραγωγή:** δηλαδή τα προϊόντα που παράγονται προορίζονται αποκλειστικά για ανταλλαγή και όχι για άμεση κατανάλωση (φυσική οικονομία). Τι είναι όμως εμπόρευμα;

Τι είναι εμπόρευμα;

Το εμπόρευμα διαφέρει από το προϊόν, αφού το πρώτο προορίζεται για πώληση στην αγορά ενώ το δεύτερο παράγεται για ατομική κατανάλωση του παραγωγού. Έτσι, ένα προϊόν για να είναι εμπόρευμα, πρέπει αφενός να ικανοποιεί ανθρώπινες ανάγκες (διατροφή, ένδυση, στέγαση) και αφετέρου να προορίζεται για πούληση, να έχει δηλαδή ανταλλακτική αξία. Εκτός από την ανταλλακτική αξία, το εμπόρευμα έχει και αξία χρήσης η οποία αφορά την χρησιμότητα ως προς τις ανθρώπινες ανάγκες που ικανοποιεί (π.χ. Η αξία χρήσης του ψωμιού ή του κρέατος αποδίδεται στην ικανότητα που έχουν να ικανοποιούν την ανθρώπινη ανάγκη για τροφή).

Η αξία του εμπορεύματος

Στον καπιταλισμό, **όλα πωλούνται και όλα αγοράζονται**. Ποια είναι όπως η βάση ανταλλαγής των προϊόντων αυτών και πως αυτή καθορίζεται; Πως μετριέται δηλαδή η ανταλλακτική αξία των εμπορευμάτων;

Για να καταστεί εφικτή η ανταλλαγή, χρειάζεται μια ενιαία βάση μέτρησης της αξίας των εμπορευμάτων, μια κοινή ιδιότητα που να χαρακτηρίζει όλα τα προϊόντα ανεξαρτήτως της αξίας χρήσης που έχουν. **Αυτή η κοινή ιδιότητα, είναι η ανθρώπινη εργασία και το μέγεθος αυτής της αξίας, καθορίζεται από την ποσότητα της εργασίας που απαιτήθηκε για την παραγωγή του** (η αξία αυτή μετριέται κυρίως σε ώρες εργασίας). Έτσι, η ποσότητα αυτή καθορίζει τις αναλογίες με τις οποίες μπορεί

να ανταλλαγεί ένα εμπόρευμα με ένα άλλο. Για παράδειγμα, η παραγωγή 10 ψωμιών που απαιτεί 2 ώρες εργασίας ανταλλάσσεται με 1 μέτρο ύφασμα που επίσης απαιτεί 2 ώρες εργασίας για να παραχθεί.

Πώς όμως καθορίζεται η αξία ενός εμπορεύματος που παράγεται από διαφορετικούς παραγωγούς με διαφορετικό βαθμό παραγωγικότητας ο καθένας; Η αξία του κάθε εμπορεύματος στην αγορά καθορίζεται από την μέση δαπάνη εργασίας για την παραγωγή μιας μονάδας του συγκεκριμένου εμπορεύματος, δηλαδή από τον **κοινωνικά αναγκαίο χρόνο εργασίας** ο οποίος προσμετρά τον μέσο χρόνο εργασίας που χρειάστηκε για την παραγωγή του εμπορεύματος κάτω από τεχνολογικές δυνατότητες της δοσμένης κοινωνίας. Δηλαδή εάν υπάρχουν στην αγορά 3 παραγωγοί οι οποίοι μπορούν να παράξουν 100 μονάδες από το προϊόν Χ, σε 10, 20 και 30 ώρες αντίστοιχα, τότε ο κοινωνικά αναγκαίος χρόνος εργασίας, είναι 20 ώρες (10+20+30/3=20).

Στην πολιτική οικονομία, η εργασία χωρίζεται σε απλή και σύνθετη, σε συγκεκριμένη και αφηρημένη. Παρόλα αυτά η ουσία παραμένει η ίδια: η ανθρώπινη εργασία είναι η μοναδική **πηγή της αξίας των εμπορευμάτων**, όπως άλλωστε είναι η βάση της παραγωγής σε κάθε κοινωνικοοικονομικό σχηματισμό.

Η εξέλιξη της ανταλλαγής εμπορευμάτων

Η αξία του εμπορεύματος δημιουργείται στην παραγωγή, αλλά βρίσκει την έκφρασή της στην αγορά μέσω της ανταλλαγής. Πριν την εμφάνιση του χρήματος, τα εμπορεύματα ανταλλάσσονταν απ' ευθείας το ένα με το άλλο. Στην αρχή το ρόλο του ισοδύναμου στην ανταλλαγή την έπαιρνε το ένα ή το άλλο εμπόρευμα, στην συνέχεια ο ρόλος αυτός κατοχυρώθηκε σε ένα εμπόρευμα το οποίο έγινε γενικό αποδεκτό, όπως ήταν τα ζώα, τα γουναρικά, οι δούλοι και μετέπειτα τα μέταλλα - το ασήμι και ο χρυσός. Το χρήμα εμφανίστηκε σαν αποτέλεσμα του αυθόρμητου προτσές της ανάπτυξης της παραγωγής και της ανταλλαγής των εμπορευμάτων.

Σήμερα, το χρήμα έγινε ο γενικά αναγνωρισμένος εκφραστής του ισοδύναμου στον καπιταλισμό. Λειτουργεί ως μέτρο της αξίας και της κυκλοφορίας, ως μέσο συσσώρευσης και ως μέσο πληρωμής.

Ο νόμος της αξίας και η λειτουργία του στον καπιταλισμό

Η αξία του κάθε εμπορεύματος, καθορίζεται από την ποσότητα της κοινωνικά αναγκαίας εργασίας που απαιτήθηκε για την παραγωγή του, όμως αυτό δεν σημαίνει αυτόματα πως στην εμπορευματική διαδικασία ανταλλάσσεται ακριβώς στην αξία του. Το κάθε εμπόρευμα πωλείται για ένα καθορισμένο ποσό χρήματος το οποίο εκφράζει την αξία του μέσα από την προσδιορισμένη τιμή, δηλαδή μέσα από μια συγκεκριμένη ποσότητα χρήματος η οποία καθορίζεται από τους συσχετισμούς της προσφοράς και της ζήτησης.

Για παράδειγμα, αν υπάρχει ζήτηση σε πατάτες, η τιμή ανεβαίνει και ξεπερνά την πραγματική του αξία (κοινωνικά αναγκαίος χρόνος παραγωγής), αλλά και το αντίστροφο.

Στο πιο πάνω «παράδοξο» συνίσταται και ο «νόμος της αξίας» όπου κατά βάση οι τιμές καθορίζουν την αξία και όχι η κοινωνικά αναγκαία δαπάνη εργασίας. Ο νόμος αυτός, καθορίζει την κερδοφορία ως το βασικότερο κίνητρο της παραγωγής ενώ η παραγωγή δεν στοχεύει στην ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών. Έτσι η παραγωγή χαρακτηρίζεται από αναρχία που αργά ή γρήγορα οδηγεί σε υπερπαραγωγή προϊόντων και συνεπακόλουθα σε κρίση. Εν τω μεταξύ, η μάζα των μικρών παραγωγών εξαφανίζεται αφού αδυνατεί να ακολουθήσει την δυνατότητα που έχουν οι εύποροι παραγωγοί (καπιταλιστές) να παράγουν με μειωμένη δαπάνη εργασίας. Η μάζα των παραγωγών προλεταριοποιείται ενώ την θέση των μεγάλων παραγωγών παίρνουν σταδιακά οι καπιταλιστικές επιχειρήσεις.

Βασική προϋπόθεση καπιταλιστικής παραγωγής

Ο καπιταλισμός αναπτύχθηκε μέσα από την λογική της κερδοφορίας των λίγων και της φτωχοποίησης των πολλών. Οι νόμοι του καπιταλισμού, διαίρεσαν την κοινωνία ανάμεσα σε ανταγωνιστικές τάξεις, τους καπιταλιστές οι οποίοι πολλαπλασιάζουν τον πλούτο τους και την εργατική τάξη η όποια τα αποστερείται όλα.
Βασική αρχή ύπαρξης και λειτουργίας της καπιταλιστικής παραγωγής είναι η ατομική ιδιοκτησία επί των μέσων παραγωγής. Οι καπιταλιστές κατέχουν τα μέσα παραγωγής ενώ η εργατική τάξη κατέχει μόνο την εργατική της δύναμη. Έτσι στις συνθήκες της παραγωγής που βασίζεται στην ατομική ιδιοκτησία, ο νόμος της αξίας γεννάει αναπόφευκτα τις καπιταλιστικές σχέσεις, τις σχέσεις εκμετάλλευσης.

Πολιτική Οικονομία του Καπιταλισμού (Μέρος 4ο)

>> Μισθωτή Εργασία, Υπεραξία και Κέρδος

«Βασική αρχή ύπαρξης και λειτουργίας της καπιταλιστικής παραγωγής είναι η ατομική ιδιοκτησία επί των μέσων παραγωγής. Οι καπιταλιστές κατέχουν τα μέσα παραγωγής ενώ η εργατική τάξη κατέχει μόνο την εργατική της δύναμη» (Πολιτική Οικονομία του Καπιταλισμού - Μέρος 3ο, «Νεολαία» Τεύχος Ιουλίου 2013).

Η εργατική δύναμη σαν εμπόρευμα

Στον καπιταλισμό, η μεγάλη πλειοψηφία του λαού - οι εργαζόμενοι - δεν έχουν στην κατοχή τους μέσα παραγωγής και ως εκ τούτου γίνονται δέσμιοι όσων κατέχουν τα μέσα παραγωγής, δηλαδή των καπιταλιστών. Το μόνο πράγμα που οι εργαζόμενοι έχουν, είναι η εργατική τους δύναμη1 κάτι που στον καπιταλισμό μετατρέπεται σε εμπόρευμα, αγοράζεται και πωλείται.

Η εργατική δύναμη, όπως όλα τα εμπορεύματα, έχει συγκεκριμένη αξία η οποία αντιστοιχεί στην κοινωνικά αναγκαία εργασία που απαιτείται για την παραγωγή της. Η αξία αυτή ισούται με την αξία των ουσιωδών εμπορευμάτων (τροφή, στέγη, ένδυση κλπ) που χρειάζονται για την επιβίωση, τη συντήρηση και την αναπαραγωγή του εργαζόμενου (ιδιοκτήτη της εργατικής δύναμης). Επιπρόσθετα, η αξία της εργατικής δύναμης ενός ειδικευμένου εργάτη, περιλαμβάνει τις δαπάνες για μόρφωση και τεχνική κατάρτιση.

Πέραν από την ανταλλακτική αξία2, η εργατική δύναμη (και κάθε εμπόρευμα) έχει αξία χρήσης ή αποδίδεται στην ιδιότητα της εργατικής δύναμης να παράγει αξία πάνω από την δική της. Για να κατανοηθεί το βασικό αυτό χαρακτηριστικό, είναι αναγκαία η κατανόηση της παραγωγής υπεραξίας που αποτελεί και το κλειδί στην καπιταλιστική εκμετάλλευση.

Παραγωγή υπεραξίας

Όπως σε κάθε κοινωνικό μετασχηματισμό, έτσι και στον καπιταλισμό για την επίτευξη της παραγωγής απαιτούνται τρία βασικά στοιχεία: η ανθρώπινη εργασία, τα μέσα εργασίας και τα αντικείμενα εργασίας3. Ο καπιταλιστής, κτίζοντας μια επιχείρηση, αγοράζει τα μέσα παραγωγής (κτήρια, μηχανήματα, εργαλεία, πρώτες ύλες κλπ) αλλά για να υπάρξει παραγωγικό αποτέλεσμα είναι απαραίτητη η ανθρώπινη εργασία (ζωντανή εργασία). Ως εκ τούτου, ο καπιταλιστής μισθώνει εργάτες (αγοράζει εργατική δύναμη) για να παράγει προϊόντα, τα οποία στην συνέχεια πωλεί. Με τα λεφτά που θα λάβει, αγοράζει πρώτες ύλες (αντικείμενα εργασίας), πληρώνει τους εργάτες κ.ο.κ.

Ένα απλό παράδειγμα μπορεί να διαφωτίσει την διαδικασία παραγωγής στον καπιταλισμό. Ο ιδιοκτήτης ενός εργοστασίου ρουχισμού καταβάλει αρχικά ένα κεφάλαιο των 20.000 χρηματικών μονάδων, από το οποίο οι 12.000 μον. προορίζονται για την αγορά μέσων εργασίας (κτήρια, μηχανές, εργαλεία κλπ), οι 4.000 μον. για τα αντικείμενα εργασίας (πρώτες ύλες, βαμβάκι, ύφασμα, μαλλί κλπ) και οι υπόλοιπες 4.000 μον. προορίζονται για τα μεροκάματα των εργατών. Μετά την παραγωγή των εμπορευμάτων και την πώληση τους, ο καπιταλιστής λαμβάνει 24.000 μον, δηλ 4.000 μον. περισσότερες από το αρχικό κεφάλαιο που κατέθεσε. Αυτές οι μονάδες ονομάζονται υπεραξία. Από πού όμως προέρχεται η υπεραξία;

Υπεραξία... πηγή πλούτου για τον καπιταλιστή

Η υπεραξία δεν προέρχεται ούτε από τα μέσα εργασίας αλλά ούτε και από τα αντικείμενα εργασίας αφού όλα αυτά θα δώσουν στο παραχθέν προϊόν μόνο την δική τους αξία που αντιστοιχεί σε 16.000 μονάδες (12.000+4.000). Οι 8.000 μον. που απομένουν αντιστοιχούν στην αξία της εργασίας των εργατών που συνέβαλαν στην παραγωγή. Αντί τούτου βέβαια, οι εργάτες αμείβονται με 4.000 μον. ενώ τις υπόλοιπες καρπούται ο καπιταλιστής ως κέρδος. Συνεπώς, πηγή της υπεραξίας είναι η απλήρωτη εργασία.

Η απλήρωτη εργασία δεν είναι παρά η πρόσθετη εργασία που καταβάλει ο εργαζόμενος χωρίς να ωφελείται ο ίδιος από αυτή. Αν υποθέσουμε πως στην συγκεκριμένη παραγωγική διαδικασία δούλεψαν 50 εργάτες για 30 ημέρες προς 8 ώρες την ημέρα, η αξία του προϊόντος που δημιουργήθηκε αντιστοιχεί σε 12.000 εργάσιμες ώρες (ή 8.000 μον.). Ο εργοστασιάρχης όμως πλήρωσε τους εργάτες με 4.000 μον., αξία που δημιουργείται με τις μισές εργάσιμες ώρες (6.000 εργάσιμες ώρες).
Η πρόσθετη εργασία του κάθε εργάτη (4 ώρες ημερησίως ανά εργάτη), αντιστοιχεί στο επιπρόσθετο προϊόν που παίρνει την μορφή της υπεραξίας για τον καπιταλιστή.

Ο κάθε εργάτης δεν αμείβεται δηλαδή για την αξία της εργασίας του, αλλά για την αξία της εργατικής του δύναμης που είναι πολύ μικρότερη. Οι 4 ώρες δουλειάς πήγαν για την συντήρηση του εργάτη και οι υπόλοιπες 4 ώρες δημιούργησαν αξία που πήγε στην τσέπη του κεφαλαιοκράτη. Η αξία αυτή μετατρέπεται σε χρήματα τα οποία χρησιμοποιούνται εκ νέου για την παραγωγή περισσότερης υπεραξίας κ.ο.κ. Έτσι, αποκαλύπτεται η λογική της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης στον καπιταλισμό μέσα από την θεωρία της υπεραξίας που αποτελεί, όπως σημειώνει ο Λένιν, «τον ακρογωνιαίο λίθο της οικονομικής θεωρίας του Μάρξ».

Υπεραξία δεν παράγεται σε όλους τους κλάδους αλλά σε αυτούς της υλικής παραγωγής (εργοστάσια, βιομηχανία κλπ) και της αγροτικής οικονομίας (με την μορφή της γαιοπροσόδου).

Μισθός... η τιμή της εργατικής δύναμης

Όπως κάθε εμπόρευμα, έτσι και η εργατική δύναμη έχει μια τιμή4. Η τιμής της εργατικής δύναμης είναι ο μισθός που λαμβάνουν οι εργαζόμενοι. Ο μισθός δεν ανταποκρίνεται βέβαια στην δουλειά που έκανε ο κάθε εργάτης αλλά στην αξία της εργατικής δύναμης. Το γεγονός ότι η πληρωμή των μισθών δημιουργεί την εντύπωση ότι ο εργαζόμενος πληρώνεται για την εργασία του, απλά ενισχύει την κάλυψη της εκμετάλλευσης που λαμβάνει χώρο στην παραγωγή. Το τι παίρνει ο εργαζόμενος ονομάζεται ονομαστικός μισθός αλλά το τι θα έπρεπε να παίρνει για να αντιστοιχεί στην αξία της εργατικής του δύναμη, ονομάζεται πραγματικός μισθός. Σε αυτά τα πλαίσια, δεν είναι καθόλου τυχαία η πάλη του εργατικού κινήματος για τιμαριθμικές αυξήσεις (βλ. ΑΤΑ).

Κέρδος και βαθμός εκμετάλλευσης

Για τον καπιταλιστή, το κέρδος είναι το πλεόνασμα που του απομένει αφού αφαιρέσει τα έξοδα παραγωγής (σταθερό6 και μεταβλητό7 κόστος). Από τις 24.000 μον. (πάντοτε σε σχέση με το προηγούμενο παράδειγμα), αφαιρεί την αξία των μέσων παραγωγής (12.000) και τα μεροκάματα (4.000) και οι υπόλοιπες 8.000 (υπεραξία) αποτελούν το κέρδος. Για το ποσοστό κέρδους διαιρεί την υπεραξία με έξοδα παραγωγής και καταλήγει σε κερδοφορία 50% (8000/16000 Χ 100%). Παρόλα αυτά, το ποσοστό κέρδους δεν μας δείχνει το βαθμό εκμετάλλευσης ο οποίος φανερώνεται αν θέσουμε την υπεραξία στον αριθμητή και τους μισθούς στον παρανομαστή, κάτι που διαφοροποιεί το ποσοστό σε 100% (8000/4000 Χ 100%).

Η πιο πάνω απλή αριθμητική, φανερώνει τον μηχανισμό εκμετάλλευσης στον καπιταλισμό έστω και αν στην πραγματικότητα η κατάσταση είναι πολύ πιο σύνθετη. Η ακόρεστη λαιμαργία του κεφαλαίου για να αυξήσει τα κέρδη του, οδηγεί τους καπιταλιστές στην αύξηση της εκμετάλλευσης. Το σταθερό κεφάλαιο (βλ. μηχανές) υποκαθιστά το μεταβλητό (εργάτες), τα μεροκάματα μειώνονται και έτσι εντείνεται ο βαθμός εκμετάλλευσης, επιφέροντας στον καπιταλιστή περισσότερο κέρδος.

Μπορεί η υπεραξία να μην παράγεται σε όλους τους κλάδους της οικονομίας (πχ. Υπηρεσίες), αυτό όμως δεν αναιρεί τον εκμεταλλευτικό χαρακτήρα του καπιταλισμού. Άλλωστε η υπεραξία κατανέμεται σε όλους τους κλάδους ως αποτέλεσμα της λειτουργίας των νόμων του καπιταλισμού. Έμποροι και τραπεζίτες, διαχειρίζονται την υπεραξία των βιομηχάνων συντείνοντας στην αύξηση της κερδοφορίας και κατ' επέκταση στην εκμετάλλευση των εργαζομένων.

Ο ταξικός αγώνας των εργαζομένων

Στην πορεία ανάπτυξης του καπιταλισμού, οι εργαζόμενοι αποστερούνται όλο και περισσότερο αυτά που οι ίδιοι παράγουν. Εξωθούνται στην ανεργία, δυσκολεύονται να ικανοποιήσουν τις βασικές τους ανάγκες και δεν έχουν πλέον «τίποτα να χάσουν παρά μόνο τις αλυσίδες τους»... μέσα από τον πολιτικό και οικονομικό αγώνα υπό την καθοδήγηση του Μαρξιστικού - Λενινιστικού Κόμματος.

Πολιτική Οικονομία του Καπιταλισμού (Μέρος 5ο)

>> Οικονομικές Κρίσεις

Η ανθρωπότητα διέρχεται σήμερα μέσα από τη μεγαλύτερη ίσως οικονομική κρίση της ιστορίας του καπιταλισμού με τις γνωστές δραματικές συνέπειες για τους λαούς του κόσμου.

Η φύση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής

Αναπτύχθηκε μια μεγάλη φιλολογία για όσα προκάλεσαν υποτίθεται την κρίση: οι υψηλές αμοιβές των golden boys, η πολιτική διαφθορά, οι κακοί χειρισμοί των κυβερνήσεων, η «έμφυτη» τεμπελιά ορισμένων λαών, οι κερδοσκόποι, ενώ άλλοι περιορίζουν την κρίση σε «χρηματοπιστωτική κρίση» ή σε «κρίση χρέους» των κρατών.

Οι οικονομικές κρίσεις όμως δεν είναι τυχαίο φαινόμενο στον καπιταλισμό, ούτε είναι κάτι που μπορεί να αποφευχθεί με μια διαφορετική διαχείριση του συστήματος. Αντίθετα, οι κρίσεις είναι σύμφυτες του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής και παρουσιάζονται κατά καιρούς σ' όλη την διάρκεια της ύπαρξης του.
Οι οικονομικές κρίσεις δεν είναι συνεχείς, αλλά έχουν περιοδικό χαρακτήρα, δηλαδή επαναλαμβάνονται κατά χρονικά διαστήματα. Η πρώτη οικονομική κρίση ξέσπασε το 1825 και από τότε κάθε μερικά χρόνια ξεσπούσε και μια νέα οικονομική κρίση. Στην ιστορία είναι γνωστές οι κρίσεις του 1857, η μεγάλη κρίση του 1929 - 33, 1937-39, 1948 - 49, 1953 - 54, 1983 - 1985, 2000 - 2003. Το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί από την αρχή μιας κρίσης ως την αρχή της επόμενης ονομάζεται κύκλος. Γι΄ αυτό οι οικονομικές κρίσεις ονομάζονται κυκλικές οικονομικές κρίσεις. Ο κάθε κύκλος αποτελείται από τέσσερεις φάσεις: την κρίση, την ύφεση, την αναζωογόνηση και την άνοδο.

Πολλοί δουλεύουν, αλλά λίγοι κερδίζουν

Τα αίτια των οικονομικών κρίσεων βρίσκονται στον ίδιο τον χαρακτήρα της καπιταλιστικής παραγωγής. Στον καπιταλισμό η παραγωγή έχει κοινωνικό χαρακτήρα δηλαδή στην παραγωγή υλικών αγαθών και υπηρεσιών παίρνει μέρος ολόκληρη η κοινωνία. Όμως το αποτέλεσμα της ενιαίας αυτής παραγωγικής εργασίας δεν το καρπούνται όλοι αλλά μια μικρή ομάδα του πληθυσμού, οι ιδιοκτήτες του κεφαλαίου.

Πολλοί δουλεύουν, αλλά λίγοι κερδίζουν. Αυτή η βασική αντίθεση του καπιταλισμού (η αντίθεση ανάμεσα στον κοινωνικό χαρακτήρα της παραγωγής και την ιδιοποίηση του προϊόντος της εργασίας εκατομμυρίων ανθρώπων από μια μικρή ομάδα κεφαλαιοκρατών) είναι η κύρια αιτία των οικονομικών κρίσεων.

Βασικό κοινωνικό απότοκο είναι η δημιουργία μιας αχανούς δεξαμενής από φτωχούς και άνεργους από τη μια, και τεράστιου πλούτου συγκεντρωμένου πλέον σε πολύ λίγα χέρια από την άλλη.

Το κίνητρο του κέρδους οδηγεί σε υπερπαραγωγή

Η καπιταλιστική παραγωγή χαρακτηρίζεται από αναρχία στην οποία ο κάθε παραγωγός επιλέγει το μέγεθος της παραγωγής του με αποκλειστικό κριτήριο τη μεγιστοποίηση τη ατομικής του ευημερίας έναντι της ευημερίας του κοινωνικού συνόλου. Μια τέτοια διαδικασία αργά ή γρήγορα οδηγεί σε υπερπαραγωγή προϊόντων και συνεπακόλουθα σε κρίση.

Το κέρδος, η δημιουργία υπεραξίας, είναι το μοναδικό κίνητρο που κινεί ολόκληρο το σύστημα. Οι καπιταλιστές επεκτείνουν συνεχώς τη δραστηριότητα τους, εντείνουν την εκμετάλλευση των εργαζομένων και ρίχνουν στην αγορά όλο και μεγαλύτερο όγκο εμπορευμάτων.

Όμως οι συνέπειες από αυτές τις τάσεις του καπιταλισμού είναι αλυσιδωτές και αναπόφευκτες. Μειώνονται οι απολαβές των εργαζομένων για να μειωθεί το εργατικό κόστος που επωμίζονται οι επιχειρήσεις, υποσκάπτοντας έτσι την αγοραστική τους δύναμη. Έτσι, η μάζα των εργαζομένων δεν έχει τα μέσα να αγοράσει τα εμπορεύματα που έχουν παραχθεί, μειώνεται δηλαδή η ζήτηση. Τεράστιες ποσότητες εμπορευμάτων μένουν απούλητες. Αυτό με τη σειρά του οδηγεί σε περιορισμό της παραγωγής, κλείσιμο των μικρών επιχειρήσεων, στασιμότητα στο εμπόριο και τις τράπεζες που επεκτείνεται σε όλους τους κλάδους της οικονομίας ενώ οι επιχειρήσεις προβαίνουν σε απολύσεις με αποτέλεσμα να διογκώνεται η ανεργία.

Η κρίση φέρνει θύελλες

Όταν υπάρχει οικονομική κρίση το Κεφάλαιο χρησιμοποιεί διάφορα μέσα για το ξεπέρασμα της και για την επάνοδο στην «ομαλότητα». Η μετάβαση από την κρίση στην άνοδο είναι ένας συνεχής αγώνας για το ποιος θα φορτωθεί το κόστος της κρίσης. Ποιος θα θυσιαστεί ώστε να υπάρξουν εκ νέου συνθήκες ικανές για να επανέλθει η κερδοφορία του κεφαλαίου.

Πρώτα απ' όλα προσπαθεί το Κεφάλαιο θα επιδιώξει να φορτώσει όλα τα βάρη της κρίσης πάνω στους εργαζόμενους. Στην περίοδο αυτή το Κεφάλαιο οξύνει στο έπακρο την εκμετάλλευση των εργαζομένων με μείωση των μισθών, αύξηση των ωρών εργασίας. Γίνεται μια ολόπλευρη επίθεση ενάντια στις εργατικές κατακτήσεις και στα δικαιώματα των εργαζομένων.

Την ίδια ώρα η συγκέντρωση της παραγωγής γίνεται σε ολοένα και πιο λίγα χέρια, σε καπιταλιστικές επιχειρήσεις που λαμβάνουν πολυεθνικό χαρακτήρα.

Η εδραίωση κατά τις προηγούμενες δεκαετίες του νεοφιλελευθερισμού ως ιδεολογικοπολιτικού ρεύματος και ως μορφής οικονομικής διαχείρισης του συστήματος, συνέτεινε στο πρωτόγνωρο εύρος και βάθος της σημερινής κρίσης. Ως ιδεολόγημα που ξεπήδησε από τους κόλπους της αστικής τάξης στόχο έχει να υπερασπίσει και να καθαγιάσει τα συμφέροντα της αστικής τάξης και της αστικής κοινωνίας της παρακμής.

Βασική του αρχή για την επίτευξη της «οικονομικής ευημερίας» είναι η απελευθέρωσης της οικονομικής δραστηριότητας από κάθε έλεγχο και εποπτεία, μιας και το αόρατο χέρι της αγοράς θα εξισορροπεί τη ζήτηση με την προσφορά.

Ως εκ τούτου ο νεοφιλελευθερισμός όπου επικράτησε κατεδάφισε το κοινωνικό κράτος και συρρίκνωσε μέχρι εξαφάνισης την κρατική παρέμβαση στην οικονομία, απελευθέρωσε νέους τομείς για δραστηριοποίηση του κεφαλαίου, προώθησε την πλήρη απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων, προχώρησε στο ξεπούλημα του πλούτου των κρατών και θεοποίησε την αγορά.

Οι θιασώτες του νεοφιλελευθερισμού υποστηρίζουν ότι η αγορά από μόνη της έχει την ικανότητα να ρυθμίζει τα πάντα. Όμως η καπιταλιστική αγορά ρυθμίζει τα πράγματα στη βάση των στόχων της που δεν είναι άλλοι από τη μεγιστοποίηση των κερδών.

Πολιτική Οικονομία του Καπιταλισμού (Μέρος 6ο)

>> Ιμπεριαλισμός

Στην περίοδο αυτή το Κεφάλαιο οξύνει στο έπακρο την εκμετάλλευση των εργαζομένων με μείωση των μισθών, αύξηση των ωρών εργασίας .... Την ίδια ώρα η συγκέντρωση της παραγωγής γίνεται σε ολοένα και πιο λίγα χέρια σε καπιταλιστικές επιχειρήσεις που λαμβάνουν πολυεθνικό χαρακτήρα.
(Πολιτική Οικονομία του Καπιταλισμού - Μέρος 5ο, «Νεολαία» Τεύχος Σεπτεμβρίου 2013)

Ο Ιμπεριαλισμός ή Μονοπωλιακός Καπιταλισμός ,είναι το ανώτατο στάδιο του καπιταλισμού και χαρακτηρίζεται από την ολοένα και περισσότερη συγκέντρωση της παραγωγής και του κεφαλαίου σε λιγότερα χέρια. Έτσι ο Ιμπεριαλισμός δεν αποτελεί ξεχωριστό οικονομικό σύστημα αλλά το τελευταίο στάδιο του καπιταλισμού.Ιστορικά κάνει την εμφάνισή του στα τέλη του 19ου αιώνα με αρχές του 20ου. Η εμφάνιση του ιμπεριαλισμού οφείλεται στην συγκέντρωση της παραγωγής και του κεφαλαίου σε πιο λίγα χέρια η οποία είναι το αντικειμενικό αποτέλεσμα της συνεχούς ανάπτυξης των μέσων παραγωγής.

Ο Ιμπεριαλισμός είναι, όπως αναφέρθηκε, το ανώτατο και τελευταίο στάδιο του καπιταλισμού κατά το οποίο οξύνονται ακόμη περισσότερο οι αντιθέσεις του καπιταλισμού.

Τα πέντε χαρακτηριστικά του Ιμπεριαλιστικού σταδίου. Ο Β.Ι. Λένιν αναλύοντας τον ιμπεριαλισμό είχε δώσει πέντε χαρακτηριστικά γνωρίσματα:

Α) Με την συγκέντρωση κεφαλαίων σε όλο και πιο λίγα χέρια δημιουργούνται τα μονοπώλια τα οποία αντικαθιστούν τις πιο μικρές ιδιωτικές επιχειρήσεις. Η αντικατάσταση αυτή αποτελεί και την οικονομική ουσία του ιμπεριαλισμού. Τα μονοπώλια, είναι μεγάλες επιχειρήσεις που αποκτούν λόγω μεγέθους δεσπόζουσα θέση στον συγκεκριμένο τομέα και κατ' επέκταση ελέγχουν την τιμή του και συνεπώς το κέρδος το οποίο θα αποκομίσουν αυξάνεται. Με αυτό τον τρόπο τα μονοπώλια στο αρχικό στάδιο της δημιουργίας τους περιόρισαν τον ανταγωνισμό. Στην συνέχεια όμως, με την ανάπτυξη των μονοπωλίων οξύνεται ο εσωτερικός ανταγωνισμός για επικράτηση των μετόχων και αυξάνεται ο ανταγωνισμός ανάμεσα των μονοπωλίων για εξασφάλιση πιο φτηνών πρώτων υλών. Επίσης, οξύνεται ο ανταγωνισμός μεταξύ των μονοπωλίων και των μικρότερων επιχειρήσεων για το μοίρασμα της αγοράς. Τέλος, ο ανταγωνισμός αυτός οδηγά στην διεθνοποίηση του ιμπεριαλισμού καθώς και στον σταδιακό έλεγχο του κράτους για εξυπηρέτηση των συμφερόντων των μονοπωλίων.

Β) Ένα άλλο χαρακτηριστικό που σημειώνει ο Λένιν, είναι η δημιουργία του χρηματιστικού κεφαλαίου. Οι τράπεζες, σαν κομμάτι του καπιταλιστικού συστήματος παίρνουν στον ιμπεριαλισμό ένα νέο ρόλο. Αρχικά, οι τράπεζες ήταν επιχειρήσεις που με τα δάνεια

που παραχωρούσαν έβγαζαν κέρδος μέσω του τόκου, το οποίο κέρδος κρατούσαν με την μορφή αδρανών κεφαλαίων. Το αδρανές αυτό κεφάλαιο, τραπεζιτικό κεφάλαιο, συνέτεινε στην δημιουργία τραπεζικών μονοπωλίων. Τα τραπεζικά μονοπώλια στην συνέχεια, χρησιμοποιούσαν το τραπεζιτικό κεφάλαιο ώστε να εμπλακούν στο βιομηχανικό κεφάλαιο με την αγορά μετοχών σε βιομηχανίες ή μέσω των δανείων που παραχωρούσαν σε αυτές. Η συγχώνευση του τραπεζιτικού κεφαλαίου με το βιομηχανικό γέννησε το χρηματιστικό κεφάλαιο. Ενώ τα χρηματιστικά μονοπώλια δεν συμμετέχουν στην παραγωγή , έχουν την δύναμη να καθορίζουν τα οικονομικά δεδομένα σε μία χώρα.

Γ) Ένα άλλο χαρακτηριστικό του ιμπεριαλισμού είναι η εξαγωγή κεφαλαίων. Τα μονοπώλια στην προσπάθεια τους για εξασφάλιση περισσότερου κέρδους εξάγουν τα κεφάλαιά τους σε λιγότερο αναπτυγμένες χώρες. Αυτό γίνεται είτε με την μορφή δανείων προς τις χώρες αυτές, είτε με την απευθείας επένδυση στην βιομηχανία των χωρών αυτών. Η φτηνή πρώτη ύλη και η φτηνή εργατική δύναμη στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες συντείνει στην εξασφάλιση του μεγαλύτερου δυνατού κέρδους για τα μονοπώλια. Με αυτή την διαδικασία, παρατηρείται το φαινόμενο να εξάγεται πλέον το κεφάλαιο παρά τα εμπορεύματα από μια χώρα σε αντίθεση με την περίοδο του προμονοπωλιακού ιμπεριαλισμού, όπου η εξαγωγή προϊόντων βοήθησε στην επέκταση του καπιταλισμού.

Δ) Η εξαγωγή των κεφαλαίων από τα μονοπώλια, δημιουργεί ανταγωνισμό μεταξύ των μονοπωλίων που οδηγεί στην δημιουργία των διεθνών μονοπωλίων αλλά και το οικονομικό μοίρασμα του κόσμου. Το οικονομικό μοίρασμα του κόσμου δημιουργείται με τις σφαίρες επιρροής των διεθνών μονοπωλίων σε παγκόσμια κλίμακα, δηλαδή το μοίρασμα των φτηνών πρώτων υλών, της φτηνής εργατικής δύναμης και την πώλησης των εμπορευμάτων. Στην δημιουργία αυτών των σφαιρών επιρροής παίζουν σημαντικό ρόλο τα κράτη των ανεπτυγμένων ιμπεριαλιστικών χωρών.

Ε) Η συμμετοχή των κρατών στο μοίρασμα του κόσμου για την εξυπηρέτηση των διεθνών μονοπωλίων οδηγεί στον ανταγωνισμών μεταξύ των ιμπεριαλιστικών κρατών στην προσπάθεια να θέσουν κάτω από την επιρροή τους λιγότερο αναπτυγμένες χώρες. Αυτή η πάλη μεταξύ των ιμπεριαλιστικών χωρών για το εδαφικό μοίρασμα του κόσμου οδηγεί αναπόφευκτα στους ιμπεριαλιστικούς πολέμους.

Η νομοτελειακή αυτή διαδικασία την οποία ακολουθεί ο καπιταλισμός, παρουσιάζεται ξεκάθαρα στις μέρες μας με τους συνεχείς ιμπεριαλιστικούς πολέμους στην προσπάθεια των ανεπτυγμένων χωρών να θέσουν υπό τον έλεγχο του χώρες με πλούσια ενεργειακά κοιτάσματα. Έχουμε γίνει μάρτυρες μιας σειράς από πολέμους των ΗΠΑ, Βρετανίας και άλλων χωρών κάτω από την σκεπή του ΝΑΤΟ σε σειρά από χώρες με πιο πρόσφατη την σχεδιαζόμενη επίθεση στην Συρία. Οι προοδευτικές αριστερές δυνάμεις σε όλο τον κόσμο έχουν καθήκον, με τους αγώνες τους να αντιπαλέψουν τον ιμπεριαλισμό συνδέοντας αυτό τον αγώνα με το πραγματικό περιεχόμενο του ιμπεριαλισμού και οδηγώντας πέραν του καπιταλισμού.

Πολιτική Οικονομία (Μέρος 1ο)

>> Εισαγωγή >> Βασικές Έννοιες

Γράφει:
Βάκης Χαραλάμπους
Μέλος Εκτελεστικού Συμβουλίο ΕΔΟΝ
Υπεύθυνος Μορφωτικού Γραφείου Κ.Σ. ΕΔΟΝ

Πολιτική Οικονομία (Μέρος 2ο)

>> Προ-καπιταλιστικοί τρόποι παραγωγής

Γράφει:
Ρένος Γεωργίου
Υπεύθυνος Μορφωτικού Γραφείου Λάρνακας

Πολιτική Οικονομία (Μέρος 3ο)

>> Η καπιταλιστική εμπορευματική παραγωγή

Γράφει:
Παναγιώτης Λουκά
Μέλος Τ.Ε. ΕΔΟΝ Ην. Βασιλείου

Πολιτική Οικονομία του Καπιταλισμού (Μέρος 4ο)

>> Μισθωτή Εργασία, Υπεραξία και Κέρδος

Γράφει:
Βάκης Χαραλάμπους
Μέλος Εκτελεστικού Συμβουλίο ΕΔΟΝ
Υπεύθυνος Μορφωτικού Γραφείου Κ.Σ. ΕΔΟΝ

Πολιτική Οικονομία του Καπιταλισμού (Μέρος 5ο)

>> Οικονομικές Κρίσεις

Γράφει:
Χάρης Πολυκάρπου
Μέλος Μορφωτικού Γραφείου Κ.Σ. ΕΔΟΝ

Πολιτική Οικονομία του Καπιταλισμού (Μέρος 6ο)

>> Ιμπεριαλισμός

Γράφει:
Χάρης Ιωακειμίδης
Μέλος Μορφωτικού Γραφείου Κ.Σ. ΕΔΟΝ